

Zależność między okresem trwania małżeństwa a przyczynami rozkładu pożycia małżeńskiego prowadzącego do separacji

Anna Turczak

Separacja polega na tak zwanym „rozdzieleniu małżonków od stołu i łóża”. Może być faktyczna lub prawna.

Separacja faktyczna polega na ustaniu wspólnego pożycia między małżonkami, czego przejawem jest wygaśnięcie łączącej ich więzi fizycznej, duchowej i gospodarczej. W świetle prawa nadal jednak istnieje między nimi ustrój wspólności majątkowej, oczywiście o ile nie został zniesiony poprzez majątkową umowę małżeńską. Co równie istotne, małżonkowie żyjący w separacji tylko faktycznej, a nie sądowej, nadal dziedziczą po sobie z mocy ustawy.

Separacja prawna natomiast jest wynikiem orzeczenia sądu. Powoduje ona ustanie między małżonkami wspólnoty majątkowej i separowani małżonkowie już nie dziedziczą po sobie z mocy ustawy. Jednakże separacja sądowa, tak jak separacja faktyczna, nie oznacza definitywnego rozwiązania małżeństwa – według prawa polskiego małżonkowie będący w separacji nie mogą zawrzeć nowego związku małżeńskiego, a małżonek, który w wyniku zmiany stanu cywilnego zmienił nazwisko, nie może wrócić do nazwiska rodzowego.

W Polsce, zgodnie z Kodeksem rodzinnym i opiekuńczym, przesłanką separacji formalnej jest zupełny rozkład pożycia małżeńskiego (Art. 61¹ §1 k.r.o.²⁷⁵). Z żądaniem separacji sądowej może wystąpić każdy z małżonków, a zatem także ten z nich, który ponosi wyłączną winę za powstanie zupełnego rozkładu pożycia małżeńskiego. Aby stwierdzić, czy nastąpiły przesłanki umożliwiające orzeczenie separacji, sąd bada, czy między małżonkami istnieje więź uczuciowa, fizyczna i ekonomiczna. Jednakże mimo zupełnego rozkładu pożycia sąd nie orzeknie separacji, jeżeli wskutek niej ucierpiałoby dobro wspólnych małoletnich dzieci albo jeżeli z innych względów orzeczenie separacji byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego (Art. 61¹ §2 k.r.o.).

W wydanym orzeczeniu sąd zobowiązany jest wskazać, czy i który z małżonków ponosi winę za rozkład pożycia. Jednakże ustanawiając separację na podstawie zgodnego żądania małżonków, sąd nie rozstrzyga o winie, co ma takie same skutki, jak gdyby żaden z małżonków nie ponosił winy (Art. 61³ §2 k.r.o.).

---

²⁷⁵ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. 1964 Nr 9, poz. 59 ze zm.).

Brak orzeczenia o winie ma istotne znaczenie w odniesieniu do obowiązków finansowych w stosunkach między małżonkami, bowiem małżonek, który nie został uznany za wyłącznie winnego rozkładu pożycia i który znajduje się w niedostatku, może żądać od drugiego małżonka dostarczania środków utrzymania w zakresie odpowiadającym usprawiedliwionym potrzebom uprawnionego oraz możliwościom zarobkowym i majątkowym zobowiązanego. Z kolei jeżeli jeden z małżonków został uznany za wyłącznie winnego rozkładu pożycia, a separacja pociąga za sobą istotne pogorszenie sytuacji materialnej małżonka niewinnego, wówczas sąd na żądanie małżonka niewinnego może nakazać, że małżonek winny obowiązany będzie przyczyniać się w odpowiednim zakresie do zaspokajania usprawiedliwionych potrzeb małżonka niewinnego, chociażby ten nie znajdował się w niedostatku (Art. 61³ §1 k.r.o.).

W wyroku orzekającym separację sąd rozstrzyga również o władzy rodzicielskiej nad wspólnymi małoletnimi dziećmi małżonków oraz ustala, w jakiej wysokości każdy z nich ponosić ma koszty utrzymania i wychowania dzieci. Ze względu na dobro dzieci sąd może pozostawić władzę rodzicielską obojgu małżonkom albo powierzyć wykonywanie władzy jednemu z małżonków ograniczając władzę rodzicielską drugiego do określonych obowiązków i uprawnień. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego 49,8% małżeństw, wobec których w 2013 r. orzeczono separację, to pary nie posiadające dzieci poniżej 18 lat. Natomiast wśród tych separowanych małżeństw, które posiadały małoletnie dzieci, 50,9% miało jedno niepełnoletnie dziecko, 36,8% – dwoje dzieci, 9,3% – troje oraz 3,0% – co najmniej czworo niepełnoletnich dzieci²⁷⁶. W 2013 r. w 63,5% przypadków wykonywanie władzy rodzicielskiej sąd powierzył wyłącznie matce, w 2,7% – wyłącznie ojcu, w 32,8% – razem matce i ojcu oraz w 1% – oddzielnie matce i ojcu²⁷⁷.

W przypadku 50,2% separacji orzeczonych w Polsce w 2013 r. małżonkowie posiadali małoletnie dzieci.

Jeżeli małżonkowie zajmują wspólne mieszkanie, sąd rozstrzyga także o sposobie korzystania z tego mieszkania przez separowanych małżonków. W przypadkach wyjątkowych, gdy jeden z małżonków swym nagannym postępowaniem uniemożliwia wspólne zamieszkiwanie, sąd może na żądanie drugiego małżonka nakazać jego eksmisję. Na zgodny wniosek stron sąd może orzec również o podziale wspólnego mieszkania albo o przyznaniu mieszkania jednemu z małżonków, jeżeli drugi małżonek wyraża zgodę na jego opuszczenie. Rozstrzygając o wspólnym mieszkaniu małżonków sąd uwzględnia przede wszystkim potrzeby dzieci i małżonka, któremu powierza wykonywanie władzy rodzicielskiej (Art. 61³ §1 k.r.o.).

²⁷⁶ *Rocznik Demograficzny 2014*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014, s. 277.

²⁷⁷ Opracowanie Ministerstwa Sprawiedliwości: *Separacje – opieka nad dziećmi w latach 2003–2014*, Informator Statystyczny Wymiaru Sprawiedliwości, <http://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie>, 21.08.2015.

Orzeczenie separacji powoduje powstanie między małżonkami rozdzielności majątkowej, nie ma więc już małżeńskiego majątku wspólnego, a każdy z małżonków ma jedynie swój majątek osobisty. Przy ustalaniu odpowiedzialności małżonków za zobowiązania najważniejszą kwestią jest czas, w którym zostały one zaciągnięte. Jeżeli zobowiązania powstały w trakcie trwania małżeństwa, czyli przed wydaniem orzeczenia o separacji, odpowiedzialność będą ponosić małżonkowie wspólnie. Jeśli jednak zobowiązania powstały po wydaniu przez sąd orzeczenia o separacji, to każdy z małżonków będzie odpowiadał za swoje długi samodzielnie.

Kodeks rodzinny i opiekuńczy przewiduje możliwość zniesienia separacji przez sąd na zgodne żądanie małżonków. Z chwilą zniesienia separacji formalnej ustają wszelkie jej skutki. Jeżeli małżonkowie mają wspólne małoletnie dzieci, sąd rozstrzyga także o władzy rodzicielskiej nad nimi (Art. 61⁶ §1–3 k.r.o.).

W 2013 r. separacje stanowiły nieco ponad 1% liczby nowo zawartych małżeństw i w ponad 68% przypadków powództwo wносиła żona. Prawie trzy razy rzadziej rozkład pożycia małżeńskiego prowadzący do sądowej separacji dotyczy mieszkańców wsi niż osoby zamieszkałe w mieście²⁷⁸.

Najczęstszym powodem rozkładu pożycia małżeńskiego jest niezgodność charakterów – w 2013 r. 23% separacji orzeczono wyłącznie z tego powodu, a w przypadku 8% spraw powód ten był podawany jako jeden z wielu. W drugiej kolejności należy wskazać na nadużywanie alkoholu – 11% separacji było spowodowanych wyłącznie tą przyczyną, a dodatkowe 19% małżeństw zdecydowało się na separację, ponieważ nadużywanie alkoholu stanowiło jeden z wielu powodów rozkładu pożycia małżeńskiego. Wspomnieć trzeba także o niedochowaniu wierności małżeńskiej, gdyż 6% separacji było spowodowanych wyłącznie tą przyczyną, a w przypadku 8% par sąd orzekł separację, ponieważ zdrada małżeńska stanowiła jeden z szeregu problemów.

Separacja do polskiego porządku prawnego wprowadzona została w grudniu 1999 r.²⁷⁹. Pierwszych pięć separacji przeprowadzono jeszcze w 1999 r.²⁸⁰. Wraz z rozpowszechnianiem się wiedzy na temat wprowadzonej instytucji prawa rodzinnego, z roku na rok dynamicznie zwiększała się liczba przeprowadzonych separacji, najwyższy poziom osiągając w 2005 r. Fakt znacznego wzrostu liczby separowanych małżeństw w latach 2003–2005 można też częściowo przypisać wejściu w życie zmian wprowadzonych ustawą o świadczeniach rodzinnych²⁸¹. Otóż w zakresie uregulowań dotyczących uprawnień do uzyskania zasiłku rodzinnego, wspomniana ustawa zawierała takie zapisy

²⁷⁸ *Rocznik Demograficzny 2014*, op. cit., s. 276.

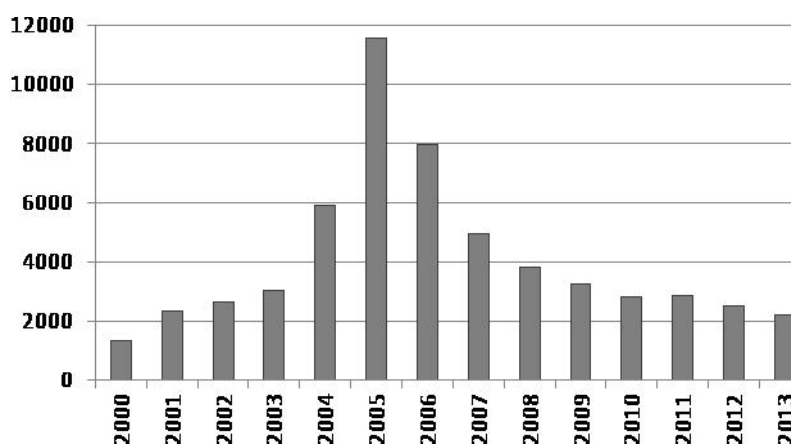
²⁷⁹ Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o zmianie ustaw Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Kodeks cywilny, Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 1999, nr 52, poz. 532.

²⁸⁰ M. Kowal, *Separacja małżeńska w Polsce. Aspekty prawne i rozwój zjawiska*, „TH!NK” Studenckie Naukowe Czasopismo Internetowe, nr 3 (19), 2014, s. 9.

²⁸¹ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych, Dz. U. 2003, nr 228, poz. 2255.

na temat limitów dochodu w przeliczeniu na osobę w rodzinie, które były korzystniejsze dla rodzin niepełnych. Separacja, w wyniku której dzieci przechodziły na utrzymanie tylko jednego z rodziców, zwiększała więc szansę na otrzymanie świadczenia. Po nowelizacji ustawy w 2004 r.²⁸², likwidującej takie uprzywilejowanie niepełnych rodzin, liczba separacji w Polsce zaczęła się sukcesywnie zmniejszać, aż do ustabilizowania się na poziomie 2–3 tys. rocznie. Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego w 2013 r. sądy w Polsce orzekły 2.216 separacji. Na rysunku 1 przedstawiono kształtowanie się liczby separowanych par od 2000 do 2013 r.

Rysunek 1. Liczba orzeczonych separacji w Polsce

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Rocznik Demograficzny 2011 (2013; 2014)*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2011, s. 216 (2013, s. 260; 2014, s. 276).

Warto też w tym kontekście wspomnieć, że w wielu krajach Europy Zachodniej rozwód musi być obowiązkowo poprzedzony okresem separacji (np. w Hiszpanii, we Włoszech, na Malcie)²⁸³. W Hiszpanii orzeczenie separacji trwającej minimum rok stanowi jedną z podstaw uzasadniających żądanie rozwodu²⁸⁴. Prawo włoskie natomiast dla otrzymania rozwodu wymaga, aby małżonkowie pozostawali w formalnej separacji przez okres trzech lat²⁸⁵. Tak więc faktyczne rozdzielanie małżonków od stołu i łóża nie wywiera wspomnianych skutków prawnych, a jedynie potwierdzona

²⁸² Ustawa z dnia 30 lipca 2004 r. o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych, Dz. U. 2004, nr 192, poz. 1963.

²⁸³ J. Gręźlikowski, *Instytucja separacji w prawie europejskim*, Studia Włocławskie, nr 13, 2011, s. 83, 85.

²⁸⁴ A. Sylwestrzak, *Skutki prawne separacji małżonków*, Wolters Kluwer Polska, Gdańsk 2007, s. 26.

²⁸⁵ W. Góralski, *Separacja małżeńska jako instytucja chroniąca dobro małżonków i ich dzieci oraz trwałość małżeństwa w prawie kanonicznym i w prawie świeckim*, [w:] J. Rebeta (red.), *Zagadnienia praw rodzin. XII Dni Praw Człowieka w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, Lublin 1997, s. 13.

sądownie separacja formalna²⁸⁶. Z kolei na Malcie orzeczenie rozwodu musi zostać poprzedzone obowiązkową separacją wynoszącą co najmniej cztery lata²⁸⁷.

1. Istota zastosowanego narzędzia badawczego

Podstawowe pytanie badawcze analizowane w niniejszym artykule stanowi, czy istnieje zależność między okresem trwania małżeństwa a występowaniem poszczególnych przyczyn rozkładu pożycia małżeńskiego prowadzącego do separacji. W celu znalezienia odpowiedzi na to pytanie wykorzystany zostanie test niezależności chi-kwadrat. Ten nieparametryczny test istotności może być wykorzystywany do oceny zależności stochastycznej dwóch cech jakościowych, dwóch cech ilościowych, a także dowolnej cechy ilościowej i jakościowej. W przypadku analizy cech ciągłych (np. czasu mierzonego w latach), konieczne jest jednak ich przekształcenie do postaci zmiennych kategoriowych (określając przedziały wartości).

Punktem wyjścia do przeprowadzenia testu jest sporządzenie tablicy kontyngencyjnej, której wnętrze stanowią liczebności empiryczne, czyli zaobserwowane. Tablica ta jest macierzą o r wierszach i s kolumnach, przy czym r oznacza liczbę wariantów pierwszej cechy (X), a s – liczbę wariantów drugiej cechy (Y). Z kolei n_{ij} ($i = 1, 2, \dots, r, j = 1, 2, \dots, s$) to liczba tych obserwacji, dla których cecha X przyjmuje wariant x_i , a cecha Y – wariant y_j ²⁸⁸.

Sumując osobno każdy wiersz i każdą kolumnę macierzy liczebności empirycznych, otrzymuje się tzw. liczebności brzegowe, które oznacza się jako $n_{i\cdot}$ i $n_{\cdot j}$. Zachodzą zatem równości²⁸⁹:

$$n_{i\cdot} = \sum_{j=1}^s n_{ij}, \quad n_{\cdot j} = \sum_{i=1}^r n_{ij}.$$

Liczebność brzegową $n_{i\cdot}$ uzyskano, dodając wszystkie liczebności znajdujące się w wierszu o numerze i , natomiast $n_{\cdot j}$ to liczebność brzegowa w kolumnie o numerze j , którą obliczono, dodając wszystkie liczebności leżące w tej kolumnie.

²⁸⁶ P. Kasprzyk, *Separacja małżonków – instytucja funkcjonująca w polskim prawie i w prawie kanonicznym*, „Jus Matrimoniale”, nr 8, 2003, s. 91.

²⁸⁷ Raport: *Rozwody w Polsce i na świecie*, Fundacja Mamy i Taty, <http://www.rozwodprzemyslto.pl/raport-2/>, 21.08.2015, s. 19.

²⁸⁸ H. Ankarali, S. Cangur, *Comparison of Pearson chi-square and log-likelihood ratio statistics in $R \times C$ tables with regard to type I error*, „International Journal of Basic and Clinical Studies”, nr 2 (2), Dicle University, 2013, s. 95.

²⁸⁹ S. Kot, J. Jakubowski, A. Sokolowski, *Statystyka. Podręcznik dla studiów ekonomicznych*, Centrum Doradztwa i Informacji DIFIN, Warszawa 2007, s. 294–295.

Poprawność wykonanych obliczeń można skontrolować sprawdzając, czy suma liczebności brzegowych dotyczących wierszy jest taka sama jak suma liczebności brzegowych z kolumn i równa się liczebności całkowitej n :

$$n = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s n_{ij} = \sum_{i=1}^r n_{i\cdot} = \sum_{j=1}^s n_{\cdot j} .$$

Tabela 1 przedstawia schemat macierzy liczebności empirycznych.

Tabela 1. Schemat macierzy liczebności empirycznych

		Warianty drugiej cechy (Y)						$n_{i\cdot}$
		y_1	y_2	...	y_j	...	y_s	
Warianty pierwszej cechy (X)	x_1	n_{11}	n_{12}	...	n_{1j}	...	n_{1s}	$n_{1\cdot}$
	x_2	n_{21}	n_{22}	...	n_{2j}	...	n_{2s}	$n_{2\cdot}$
	...	...	...	...	...	...	...	...
	x_i	n_{i1}	n_{i2}	...	n_{ij}	...	n_{is}	$n_{i\cdot}$
	...	...	...	...	...	...	...	...
	x_r	n_{r1}	n_{r2}	...	n_{rj}	...	n_{rs}	$n_{r\cdot}$
$n_{\cdot j}$		$n_{\cdot 1}$	$n_{\cdot 2}$	...	$n_{\cdot j}$	...	$n_{\cdot s}$	n

gdzie:

- r – liczba wariantów cechy X ,
- s – liczba wariantów cechy Y ,
- n_{ij} – liczba obserwacji posiadających i -ty wariant cechy X oraz j -ty wariant cechy Y .

Źródło: opracowanie własne na podstawie: M. Witkowski (red.), *Statystyka matematyczna w zarządzaniu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2010, s. 115.

Hipoteza zerowa H_0 testu niezależności chi-kwadrat stanowi, że badane dwie cechy są stochastycznie niezależne, wedle hipotezy alternatywnej H_1 testu – występuje stochastyczna zależność między tymi cechami. Aby sprawdzić prawdziwość hipotezy zerowej, na podstawie obliczonych liczebności brzegowych i liczebności całkowitej należy wyznaczyć prawdopodobieństwa brzegowe zgodnie z formułami²⁹⁰:

$$p_{i\cdot} = \frac{n_{i\cdot}}{n}, \quad p_{\cdot j} = \frac{n_{\cdot j}}{n},$$

gdzie:

²⁹⁰ K. Kukuła, *Elementy statystyki w zadaniach*, Warszawa 2003, s. 196.

$p_{i\cdot}$ – prawdopodobieństwo, że obserwacja przyjmuje i -ty wariant cechy X ,

$p_{\cdot j}$ – prawdopodobieństwo, że obserwacja przyjmuje j -ty wariant cechy Y .

Z kolei prawdopodobieństwa empiryczne wewnątrz tablicy można obliczyć według wzoru:

$$p_{ij} = \frac{n_{ij}}{n},$$

gdzie:

p_{ij} – prawdopodobieństwo, że obserwacja przyjmuje i -ty wariant cechy X i j -ty wariant cechy Y .

Mnożąc kolejne prawdopodobieństwa brzegowe dotyczące wierszy przez prawdopodobieństwa brzegowe z poszczególnych kolumn, otrzymuje się macierz prawdopodobieństw teoretycznych $\hat{p}_{ij}$. Obliczone wielkości są hipotetycznymi prawdopodobieństwami, które wystąpiłyby, gdyby hipoteza zerowa była prawdziwa, czyli jeżeliby rozpatrywane cechy X i Y były niezależne. Zatem prawdopodobieństwa teoretyczne wyznacza się zgodnie ze wzorem²⁹¹:

$$\hat{p}_{ij} = p_{i\cdot} \cdot p_{\cdot j}, \text{ przy czym } \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \hat{p}_{ij} = 1, \text{ czyli } 100\%.$$

Stąd treść hipotezy zerowej i hipotezy alternatywnej można formalnie przedstawić następująco²⁹²:

$$H_0: p_{ij} = \hat{p}_{ij} \text{ wobec } H_1: p_{ij} \neq \hat{p}_{ij}.$$

Poszczególne liczebności teoretyczne $\hat{n}_{ij}$, które wystąpiłyby, gdyby spełniony był warunek o niezależności cech, otrzymuje się mnożąc odpowiednie prawdopodobieństwa teoretyczne $\hat{p}_{ij}$ przez liczebność całkowitą n ²⁹³:

$$\hat{n}_{ij} = n\hat{p}_{ij}.$$

Porównując elementy macierzy liczebności rzeczywistych n_{ij} z elementami macierzy liczebności teoretycznych $\hat{n}_{ij}$, należy zdecydować, czy odrzucić hipotezę H_0 z powodu wystąpienia

²⁹¹ S. Ostasiewicz, Z. Rusnak, U. Siedlecka, *Statystyka. Elementy teorii i zadania*, Wrocław 1995, s. 264.

²⁹² M. Młokosiewicz (red.), *Rozwój kapitału społecznego: możliwości, bariery, różnice. Wybrane zagadnienia*, Szczecin 2013, s. 61.

²⁹³ S. Onchiri, *Conceptual model on application of chi-square test in education and social sciences*, „Global Journal of Art and Social Science Education”, nr 1 (1), 2013, s. 19.

wysokich różnic między tymi liczebnościami, czy jednak nie ma podstaw do odrzucenia hipotezy zerowej. Podjęcie decyzji ułatwia obliczenie statystyki χ^2 , którą przyjmuje się jako syntetyczną miarę odchylenia liczebności rzeczywistych od liczebności teoretycznych. Wartość statystyki testowej χ^2 oblicza się zgodnie z formułą²⁹⁴:

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{(n_{ij} - \hat{n}_{ij})^2}{\hat{n}_{ij}}.$$

Statystyka χ^2 , przy założeniu prawdziwości hipotezy H_0 o niezależności cech, ma asymptotyczny rozkład chi-kwadrat o $(r-1)(s-1)$ stopniach swobody²⁹⁵. Przyjmuje ona wartości z przedziału $\langle 0, n \min(r-1, s-1) \rangle$. Im większe są rozbieżności między liczebnościami empirycznymi n_{ij} i oczekiwanymi $\hat{n}_{ij}$, tym wyższa jest wartość obliczonej statystyki testowej. Statystyka χ^2 jest równa zero, gdy poszczególne liczebności empiryczne i teoretyczne są takie same, a zatem rozpatrywane cechy są stochastycznie niezależne. Z kolei maksymalną wartość równą $n \min(r-1, s-1)$ przyjmuje ona w przypadku zależności funkcyjnej między cechami X i Y ²⁹⁶.

Przy podejmowaniu decyzji w teście niezależności chi-kwadrat trzeba brać pod uwagę jednostronny (a konkretnie – prawostronny) obszar krytyczny, który określa nierówność $\chi^2 \geq \chi_\alpha^2$, gdzie χ_α^2 jest wartością krytyczną odczytaną z tablic rozkładu chi-kwadrat dla przyjętego z góry poziomu istotności α i dla $(r-1)(s-1)$ stopni swobody w taki sposób, aby zachodziła relacja $P\{\chi^2 \geq \chi_\alpha^2\} = \alpha$ ²⁹⁷. Obliczoną wartość statystyki testowej χ^2 należy porównać z wartością krytyczną χ_α^2 i jeżeli spełniona jest nierówność $\chi^2 \geq \chi_\alpha^2$, to przy przyjętym poziomie istotności hipotezę H_0 należy odrzucić na korzyść hipotezy H_1 . Oznacza to wówczas, że rozpatrywane cechy są zależne²⁹⁸. Gdy natomiast zachodzi nierówność $\chi^2 < \chi_\alpha^2$, nie ma podstaw do odrzucenia hipotezy zerowej o niezależności badanych cech²⁹⁹.

²⁹⁴ J.B. Carlin, L.W. Doyle, *Statistics for clinicians; 5: Comparing proportions using the chi-squared test*, „Journal of Paediatrics and Child Health”, nr 37 (4), 2001, s. 392.

²⁹⁵ M. Sobczyk, *Statystyka matematyczna*, Warszawa 2010, s. 188.

²⁹⁶ J. Józwiak, J. Podgórski, *Statystyka od podstaw*, Warszawa 1995, s. 233.

²⁹⁷ P. Sulewski, *Modyfikacja testu niezależności*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 629 (10), GUS i PTS, Warszawa 2013, s. 2.

²⁹⁸ K. Kukowska, *Kapitał społeczny jako determinanta rozwoju przedsiębiorczości*, „Zarządzanie. Zeszyty Naukowe Politechniki Częstochowskiej”, nr 2, Częstochowa 2011, s. 12.

²⁹⁹ P. Majewski, D. Walczak, *Świadomość ubezpieczeniowa studentów w aspekcie postrzegania rynku ubezpieczeniowego*, „Studia Oeconomica Posnaniensia”, nr 260 (11), Poznań 2013, s. 43.

2. Przeprowadzenie testu dla każdej z przyczyn rozkładu pożycia małżeńskiego

Celem artykułu jest sprawdzenie hipotezy o braku związku między przyczynami rozkładu pożycia małżeńskiego prowadzącego do separacji a okresem trwania małżeństwa (czyli okresem od zawarcia małżeństwa do wniesienia powództwa o separację). Zatem weryfikacji będzie podlegała hipoteza H_0 stanowiąca, że powód rozkładu pożycia małżeńskiego jest niezależny od okresu trwania małżeństwa, wobec hipotezy H_1 , że powód rozkładu pożycia małżeńskiego jest zależny od okresu trwania małżeństwa³⁰⁰. Weryfikacja przeprowadzona zostanie za pomocą testu niezależności chi-kwadrat.

Dane nt. liczby orzeczonych w Polsce separacji w latach 2011–2013 wg przyczyny rozkładu pożycia małżeńskiego oraz czasu trwania małżeństwa zebrane zostały w tabeli 2. Na ich podstawie obliczono prawdopodobieństwa empiryczne, które podano w tabeli 3. Następnie zakładając stochastyczną niezależność przyczyn orzeczenia separacji i długości trwania małżeństwa, obliczone zostały prawdopodobieństwa teoretyczne. Wyniki tych obliczeń umieszczono w tabeli 4. Mnożąc wyznaczone prawdopodobieństwa hipotetyczne przez $n = 7.574$, otrzymano liczebności hipotetyczne, które zamieszczone zostały w tabeli 5. Mając już wszystkie elementy macierzy liczebności empirycznych n_{ij} i teoretycznych $\hat{n}_{ij}$, można obliczyć wartość statystyki testowej χ^2 . Rachunki prowadzące do jej oszacowania przeprowadzone zostały w tabeli 6.

Tabela 2. Liczebności empiryczne (rzeczywiste)

Niedochowanie wierności małżeńskiej	Okres trwania małżeństwa								Suma
	poniżej 2 lat	2-4 lata	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30 lat i więcej	
Tak	38	99	157	174	152	168	140	200	1.128
Nie	299	781	883	859	843	830	731	1.220	6.446
Suma	337	880	1.040	1.033	995	998	871	1.420	7.574

Nadużywanie alkoholu	Okres trwania małżeństwa								Suma
	poniżej 2 lat	2-4 lata	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30 lat i więcej	
Tak	61	226	306	369	403	364	273	441	2.443
Nie	276	654	734	664	592	634	598	979	5.131
Suma	337	880	1.040	1.033	995	998	871	1.420	7.574

Naganny stosunek do członków rodziny	Okres trwania małżeństwa								Suma
	poniżej 2 lat	2-4 lata	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30 lat i więcej	
Tak	33	72	59	52	58	47	41	60	422
Nie	304	808	981	981	937	951	830	1.360	7.152
Suma	337	880	1.040	1.033	995	998	871	1.420	7.574

Trudności mieszkaniowe	Okres trwania małżeństwa								Suma
	poniżej 2 lat	2-4 lata	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30 lat i więcej	
Tak	33	72	59	52	58	47	41	60	422
Nie	304	808	981	981	937	951	830	1.360	7.152
Suma	337	880	1.040	1.033	995	998	871	1.420	7.574

³⁰⁰ A.D. Dowling Fink, M.L. Lunsford, *Water taste test data*, „Journal of Statistics Education”, nr 18 (1), 2010, s. 12.

	2 lat	lata						więcej	
Tak	19	20	13	12	4	12	8	13	101
Nie	318	860	1.027	1.021	991	986	863	1.407	7.473
Suma	337	880	1.040	1.033	995	998	871	1.420	7.574

Nieporozumienia na tle finansowym	Okres trwania małżeństwa								Suma
	poniżej 2 lat	2-4 lata	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30 lat i więcej	
Tak	44	106	126	110	92	94	94	141	807
Nie	293	774	914	923	903	904	777	1.279	6.767
Suma	337	880	1.040	1.033	995	998	871	1.420	7.574

Niezgodność charakterów	Okres trwania małżeństwa								Suma
	poniżej 2 lat	2-4 lata	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30 lat i więcej	
Tak	123	285	324	261	238	255	262	448	2.196
Nie	214	595	716	772	757	743	609	972	5.378
Suma	337	880	1.040	1.033	995	998	871	1.420	7.574

Źródło: *Rocznik Demograficzny 2012 (2013; 2014)*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2012, s. 239 (2013, s. 263; 2014, s. 279).

Tabela 3. Prawdopodobieństwa empiryczne (rzeczywiste)

Niedochowanie wierności małżeńskiej	Okres trwania małżeństwa								Suma
	poniżej 2 lat	2-4 lata	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30 lat i więcej	
Tak	0,5%	1,3%	2,1%	2,3%	2,0%	2,2%	1,8%	2,6%	14,9%
Nie	3,9%	10,3%	11,7%	11,3%	11,1%	11,0%	9,7%	16,1%	85,1%
Suma	4,4%	11,6%	13,7%	13,6%	13,1%	13,2%	11,5%	18,7%	100,0%

Nadużywanie alkoholu	Okres trwania małżeństwa								Suma
	poniżej 2 lat	2-4 lata	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30 lat i więcej	
Tak	0,8%	3,0%	4,0%	4,9%	5,3%	4,8%	3,6%	5,8%	32,3%
Nie	3,6%	8,6%	9,7%	8,8%	7,8%	8,4%	7,9%	12,9%	67,7%
Suma	4,4%	11,6%	13,7%	13,6%	13,1%	13,2%	11,5%	18,7%	100,0%

Naganny stosunek do członków rodziny	Okres trwania małżeństwa								Suma
	poniżej 2 lat	2-4 lata	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30 lat i więcej	
Tak	0,4%	1,0%	0,8%	0,7%	0,8%	0,6%	0,5%	0,8%	5,6%
Nie	4,0%	10,7%	13,0%	13,0%	12,4%	12,6%	11,0%	18,0%	94,4%
Suma	4,4%	11,6%	13,7%	13,6%	13,1%	13,2%	11,5%	18,7%	100,0%

Trudności mieszkaniowe	Okres trwania małżeństwa								Suma
	poniżej 2 lat	2-4 lata	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30 lat i więcej	
Tak	0,3%	0,3%	0,2%	0,2%	0,1%	0,2%	0,1%	0,2%	1,3%
Nie	4,2%	11,4%	13,6%	13,5%	13,1%	13,0%	11,4%	18,6%	98,7%
Suma	4,4%	11,6%	13,7%	13,6%	13,1%	13,2%	11,5%	18,7%	100,0%

Nieporozumienia na tle finansowym	Okres trwania małżeństwa								Suma
	poniżej 2 lat	2-4 lata	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30 lat i więcej	
Tak	0,6%	1,4%	1,7%	1,5%	1,2%	1,2%	1,2%	1,9%	10,7%
Nie	3,9%	10,2%	12,1%	12,2%	11,9%	11,9%	10,3%	16,9%	89,3%
Suma	4,4%	11,6%	13,7%	13,6%	13,1%	13,2%	11,5%	18,7%	100,0%

Niezgodność charakterów	Okres trwania małżeństwa								Suma
	poniżej 2 lat	2-4 lata	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30 lat i więcej	
Tak	1,6%	3,8%	4,3%	3,4%	3,1%	3,4%	3,5%	5,9%	29,0%
Nie	2,8%	7,9%	9,5%	10,2%	10,0%	9,8%	8,0%	12,8%	71,0%
Suma	4,4%	11,6%	13,7%	13,6%	13,1%	13,2%	11,5%	18,7%	100,0%

Źródło: obliczenia własne na podstawie tabeli 2.

Tabela 4. Prawdopodobieństwa hipotetyczne (teoretyczne)

Niedochowanie wierności małżeńskiej	Okres trwania małżeństwa								Suma
	poniżej 2 lat	2-4 lata	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30 lat i więcej	
Tak	0,7%	1,7%	2,0%	2,0%	2,0%	2,0%	1,7%	2,8%	14,9%
Nie	3,8%	9,9%	11,7%	11,6%	11,2%	11,2%	9,8%	16,0%	85,1%
Suma	4,4%	11,6%	13,7%	13,6%	13,1%	13,2%	11,5%	18,7%	100,0%

Nadużywanie alkoholu	Okres trwania małżeństwa								Suma
	poniżej 2 lat	2-4 lata	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30 lat i więcej	
Tak	1,4%	3,7%	4,4%	4,4%	4,2%	4,3%	3,7%	6,0%	32,3%
Nie	3,0%	7,9%	9,3%	9,2%	8,9%	8,9%	7,8%	12,7%	67,7%
Suma	4,4%	11,6%	13,7%	13,6%	13,1%	13,2%	11,5%	18,7%	100,0%

Naganny stosunek do członków rodziny	Okres trwania małżeństwa								Suma
	poniżej 2 lat	2-4 lata	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30 lat i więcej	
Tak	0,2%	0,6%	0,8%	0,8%	0,7%	0,7%	0,6%	1,0%	5,6%
Nie	4,2%	11,0%	13,0%	12,9%	12,4%	12,4%	10,9%	17,7%	94,4%
Suma	4,4%	11,6%	13,7%	13,6%	13,1%	13,2%	11,5%	18,7%	100,0%

Trudności mieszkaniowe	Okres trwania małżeństwa								Suma
	poniżej 2 lat	2-4 lata	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30 lat i więcej	
Tak	0,1%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%	0,3%	1,3%
Nie	4,4%	11,5%	13,5%	13,5%	13,0%	13,0%	11,3%	18,5%	98,7%
Suma	4,4%	11,6%	13,7%	13,6%	13,1%	13,2%	11,5%	18,7%	100,0%

Nieporozumienia na tle finansowym	Okres trwania małżeństwa								Suma
	poniżej 2 lat	2-4 lata	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30 lat i więcej	
Tak	0,5%	1,2%	1,5%	1,5%	1,4%	1,4%	1,2%	2,0%	10,7%
Nie	4,0%	10,4%	12,3%	12,2%	11,7%	11,8%	10,3%	16,8%	89,3%
Suma	4,4%	11,6%	13,7%	13,6%	13,1%	13,2%	11,5%	18,7%	100,0%

Niezgodność charakterów	Okres trwania małżeństwa								Suma
	poniżej 2 lat	2-4 lata	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30 lat i więcej	
Tak	1,3%	3,4%	4,0%	4,0%	3,8%	3,8%	3,3%	5,4%	29,0%
Nie	3,2%	8,2%	9,7%	9,7%	9,3%	9,4%	8,2%	13,3%	71,0%
Suma	4,4%	11,6%	13,7%	13,6%	13,1%	13,2%	11,5%	18,7%	100,0%

Źródło: obliczenia własne na podstawie tabeli 3.

Tabela 5. Liczebności hipotetyczne (teoretyczne)

Niedochowanie wierności małżeńskiej	Okres trwania małżeństwa								Suma
	poniżej 2 lat	2-4 lata	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30 lat i więcej	
Tak	50	131	155	154	148	149	130	211	1.128
Nie	287	749	885	879	847	849	741	1.209	6.446
Suma	337	880	1.040	1.033	995	998	871	1.420	7.574

Nadużywanie alkoholu	Okres trwania małżeństwa								Suma
	poniżej 2 lat	2-4 lata	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30 lat i więcej	
Tak	109	284	335	333	321	322	281	458	2.443
Nie	228	596	705	700	674	676	590	962	5.131
Suma	337	880	1.040	1.033	995	998	871	1.420	7.574

Naganny stosunek	Okres trwania małżeństwa								Suma
------------------	--------------------------	--	--	--	--	--	--	--	------

do członków rodziny	poniżej 2 lat	2-4 lata	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30 lat i więcej	
Tak	19	49	58	58	55	56	49	79	422
Nie	318	831	982	975	940	942	822	1.341	7.152
Suma	337	880	1.040	1.033	995	998	871	1.420	7.574

Trudności mieszkaniowe	Okres trwania małżeństwa								Suma
	poniżej 2 lat	2-4 lata	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30 lat i więcej	
Tak	4	12	14	14	13	13	12	19	101
Nie	333	868	1.026	1.019	982	985	859	1.401	7.473
Suma	337	880	1.040	1.033	995	998	871	1.420	7.574

Nieporozumienia na tle finansowym	Okres trwania małżeństwa								Suma
	poniżej 2 lat	2-4 lata	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30 lat i więcej	
Tak	36	94	111	110	106	106	93	151	807
Nie	301	786	929	923	889	892	778	1.269	6.767
Suma	337	880	1.040	1.033	995	998	871	1.420	7.574

Niezgodność charakterów	Okres trwania małżeństwa								Suma
	poniżej 2 lat	2-4 lata	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30 lat i więcej	
Tak	98	255	302	300	288	289	253	412	2.196
Nie	239	625	738	733	707	709	618	1.008	5.378
Suma	337	880	1.040	1.033	995	998	871	1.420	7.574

Źródło: obliczenia własne na podstawie tabel 2 i 4.

Tabela 6. Poszczególne składniki statystyki testowej χ^2

Niedochowanie wierności małżeńskiej	Okres trwania małżeństwa								Suma
	poniżej 2 lat	2-4 lata	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30 lat i więcej	
Tak	2,960	7,842	0,029	2,640	0,098	2,524	0,815	0,623	17,532
Nie	0,518	1,372	0,005	0,462	0,017	0,442	0,143	0,109	3,068
Suma	3,479	9,214	0,034	3,102	0,115	2,965	0,958	0,732	20,600

Nadużywanie alkoholu	Okres trwania małżeństwa								Suma
	poniżej 2 lat	2-4 lata	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30 lat i więcej	
Tak	20,932	11,788	2,586	3,848	20,983	5,504	0,225	0,633	66,498
Nie	9,966	5,613	1,231	1,832	9,990	2,621	0,107	0,301	31,661
Suma	30,898	17,401	3,817	5,680	30,973	8,125	0,331	0,934	98,159

Naganny stosunek do członków rodziny	Okres trwania małżeństwa								Suma
	poniżej 2 lat	2-4 lata	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30 lat i więcej	
Tak	10,774	10,760	0,019	0,536	0,118	1,332	1,168	4,620	29,328
Nie	0,636	0,635	0,001	0,032	0,007	0,079	0,069	0,273	1,730
Suma	11,410	11,395	0,020	0,568	0,125	1,410	1,237	4,892	31,058

Trudności mieszkaniowe	Okres trwania małżeństwa								Suma
	poniżej 2 lat	2-4 lata	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30 lat i więcej	
Tak	46,825	5,821	0,054	0,229	6,474	0,129	1,125	1,861	62,518
Nie	0,633	0,079	0,001	0,003	0,088	0,002	0,015	0,025	0,845
Suma	47,457	5,900	0,055	0,232	6,562	0,130	1,140	1,886	63,363

Nieporozumienia na tle finansowym	Okres trwania małżeństwa								Suma
	poniżej 2 lat	2-4 lata	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30 lat i więcej	
Tak	1,824	1,597	2,082	0,000	1,853	1,431	0,015	0,701	9,504
Nie	0,218	0,190	0,248	0,000	0,221	0,171	0,002	0,084	1,133
Suma	2,042	1,788	2,330	0,000	2,074	1,602	0,017	0,785	10,637

Niezgodność charakterów	Okres trwania małżeństwa								Suma
	poniżej 2 lat	2-4 lata	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30 lat i więcej	
Tak	6,546	3,493	1,673	4,951	8,836	4,080	0,355	3,198	33,132
Nie	2,673	1,426	0,683	2,022	3,608	1,666	0,145	1,306	13,529
Suma	9,219	4,919	2,357	6,972	12,445	5,746	0,499	4,504	46,661

Źródło: obliczenia własne na podstawie tabel 2 i 5.

Dla poszczególnych przyczyn rozkładu pożycia małżeńskiego prowadzącego do separacji statystyka χ^2 wyniosła:

- dla niedochowania wierności małżeńskiej: 20,600;
- dla nadużywania alkoholu: 98,159;
- dla nagannego stosunku do członków rodziny: 31,058;
- dla trudności mieszkaniowych: 63,363;
- dla nieporozumień na tle finansowym: 10,637;
- dla niezgodności charakterów: 46,661.

Mając obliczoną wartość statystyki χ^2 , można teraz przystąpić do weryfikacji hipotezy zerowej o niezależności cech będących przedmiotem analizy. Jako że liczba wierszy i kolumn równa jest odpowiednio $r = 2$ oraz $s = 8$, toteż liczba stopni swobody wynosi $(r-1)(s-1) = 1 \cdot 7 = 7$. Jeśli przyjmie się poziom istotności α równy 0,05, to dla 7 stopni swobody odczytana z tablic rozkładu chi-kwadrat wartość krytyczna χ_α^2 wynosi 14,067. Porównując obliczoną wartość statystyki χ^2 z wartością krytyczną otrzymuje się:

- dla niedochowania wierności małżeńskiej: $\chi^2 = 20,600 > 14,067 = \chi_\alpha^2$;
- dla nadużywania alkoholu: $\chi^2 = 98,159 > 14,067 = \chi_\alpha^2$;
- dla nagannego stosunku do członków rodziny: $\chi^2 = 31,058 > 14,067 = \chi_\alpha^2$;
- dla trudności mieszkaniowych: $\chi^2 = 63,363 > 14,067 = \chi_\alpha^2$;
- dla nieporozumień na tle finansowym: $\chi^2 = 10,637 < 14,067 = \chi_\alpha^2$;
- dla niezgodności charakterów: $\chi^2 = 46,661 > 14,067 = \chi_\alpha^2$.

Ponieważ w przypadku niedochowania wierności małżeńskiej, nadużywania alkoholu, nagannego stosunku do członków rodziny, trudności mieszkaniowych oraz niezgodności charakterów spełniona jest nierówność $\chi^2 > \chi_\alpha^2$, toteż z prawdopodobieństwem błędu poniżej 0,05 hipotezę H_0 o niezależności przyczyny rozkładu pożycia małżeńskiego prowadzącego do separacji od długości trwania małżeństwa należy odrzucić na rzecz hipotezy alternatywnej orzekając jednocześnie, że rozpatrywane cechy są zależne. Można zatem stwierdzić, że istnieje statystycznie istotny związek

między częstotliwością występowania tych wymienionych pięciu przyczyn rozkładu pożycia małżeńskiego a okresem trwania małżeństwa. Okazało się bowiem, że uzyskane odchylenia między liczebnościami empirycznymi i teoretycznymi były wystarczająco duże, aby odrzucić przypuszczenie o niezależności.

Z kolei w przypadku nieporozumień na tle finansowym obliczona wartość statystyki testowej χ^2 nie znalazła się w prawostronnym obszarze krytycznym, gdyż zachodziła nierówność $\chi^2 < \chi^2_{\alpha}$. Zatem na poziomie istotności 0,05 nie ma podstaw do odrzucenia hipotezy H_0 o niezależności badanych cech. Oznacza to, że częstotliwość pojawienia się wskazanej tutaj przyczyny rozkładu pożycia małżeńskiego prowadzącego do separacji nie zależy od okresu trwania małżeństwa.

3. Wnioski z przeprowadzonych badań

W ramach podsumowania warto przedstawić jeszcze dodatkowe wnioski, jakie można wyciągnąć z porównania prawdopodobieństw empirycznych zamieszczonych w tabelicy 3 z prawdopodobieństwami hipotetycznymi znajdującymi się w tabelicy 4. A mianowicie:

- Niedochowanie wierności małżeńskiej jest przyczyną rozkładu pożycia małżeńskiego względnie rzadziej podawaną przez małżeństwa, które trwają krócej niż 5 lat albo dłużej niż 29 lat. Z powodu niedochowania wierności małżeńskiej w latach 2011–2013 separacja orzekana była w przypadku co dziewiątego małżeństwa trwającego do 4 lat, co szóstego małżeństwa trwającego od 5 do 29 lat oraz co siódmego małżeństwa o stażu 30 lat lub więcej.
- Stosunkowo najrzadziej problem alkoholowy dotyka małżeństw o krótkim – do 9 lat oraz długim – co najmniej 25 lat – stażu małżeńskim. W małżeństwach trwających od 15 do 19 lat nałóg ten jest powodem rozkładu pożycia małżeńskiego prowadzącego do separacji relatywnie najczęściej (powód ten występował w przypadku ponad 40% małżeństw o stażu od 15 do 19 lat, wobec których orzeczono separację w latach 2011–2013).
- Czym dłużej trwa małżeństwo, tym naganny stosunek do członków rodziny – jako przyczyna separacji – pojawia się rzadziej. W latach 2011–2013 powód ten dotyczył bowiem 8,6% małżeństw o stażu nie przekraczającym 5 lat, 5,2% o stażu od 5 do 29 lat, ale już tylko 4,2% małżeństw o co najmniej trzydziestoletnim stażu.
- Trudności mieszkaniowe to problem głównie bardzo młodych małżeństw – małżeństw trwających krócej niż 4 lata. W przypadku par o co najmniej pięcioletnim stażu przyczyna ta, jako uniemożliwiająca kontynuowanie wspólnego życia, pojawia się ponad trzy razy rzadziej.
- Z niezgodnością charakterów jako przyczyną rozkładu pożycia małżeńskiego prowadzącego do separacji mamy częściej do czynienia w pierwszych kilku latach trwania małżeństwa, jak

również gdy para ma za sobą długi staż małżeński (co najmniej 25 lat). Natomiast stosunkowo rzadziej problem ten dotyka małżeństw o stażu od kilkunastu do 24 lat.

Powód separacji małżonków, który jest najsilniej powiązany z okresem trwania małżeństwa, to nadużywanie alkoholu. W przypadku trudności mieszkaniowych, niezgodności charakterów, nagannego stosunku do członków rodziny oraz niedochowania wierności małżeńskiej wpływ okresu trwania małżeństwa na fakt rozkładu pożycia małżeńskiego prowadzącego do separacji jest też znaczący. Z kolei okres trwania małżeństwa nie rzutuje w istotny sposób na taką przyczynę separacji jak nieporozumienia na tle finansowym.